

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ความกังวลใจของแม่ต่อการเลี้ยงดูบุตรชายวัยประถมเพื่อมิให้เสียใจต่อภาวะรักเพศเดียวกัน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องรักเพศเดียวกันของแม่ ทำให้แม่มีความกังวลใจต่อการเลี้ยงดูลูกหรือไม่อย่างไร ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของแม่ ส่งผลต่อวิธีการเลี้ยงดูลูกชายให้เหมาะสมกับเพศของลูกอย่างไร และแม่มีแบบแผนการเลี้ยงดูลูกวัยประถมอย่างไรเพื่อมิให้มีแนวโน้มรักเพศเดียวกัน โดยใช้การศึกษาแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) ภายใต้กรอบแนวคิด ได้แก่ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory) แนวคิดเกี่ยวกับความกังวลใจ (Anxiety) แนวคิดการกำหนดบทบาทเพศและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย แนวคิดค่านิยมของสังคมที่มีต่อบทบาทหญิงชาย แนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย แนวคิดเรื่องครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมรักเพศเดียวกัน แนวคิดสตรีนิยม

การศึกษานี้ก็เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงสภาพที่แท้จริงของปัญหาเพื่อนำไปต่อบวัตตประสงค์ในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการศึกษานี้ เป็นผู้หญิงที่มีบุตรชายซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถม(ตั้งผลการศึกษาในบทที่ 4) โดยในการศึกษานี้เลือกศึกษาเฉพาะผู้หญิงที่มีบุตรชายเรียนอยู่ชั้นประถม เนื่องมาจากเด็กในช่วงวัยนี้เป็นวัยที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุดช่วงหนึ่ง อีกทั้งวัยเด็กยังเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้เพื่อที่จะพัฒนาและเลือกทางชีวิตของตนเองเพื่อก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ แม้เด็กวัยนี้อาจจะยังไม่เข้าใจชีวิตมากนัก อีกทั้งแม่หรือพ่อของเด็กในวัยนี้มักจะกวดขันลูกในช่วงวัยนี้มากเป็นพิเศษ เพราะคิดว่าหากมีสิ่งใดที่เด็กวัยนี้ทำไม่ถูกต้องก็อาจจะสามารถแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้

ผลการศึกษาสรุปเป็น 4 ส่วนดังนี้

- 1.ความกังวลใจของแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกชายต่อความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติต่อในเรื่องรักเพศเดียวกัน
- 2.ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องรักเพศเดียวกันของแม่ ส่งผลต่อวิธีการเลี้ยงดูลูกชายให้เหมาะสมกับเพศของลูก
- 3.แบบแผนการเลี้ยงดูลูกวัยประถมเพื่อมิให้มีแนวโน้มต่อการรักเพศเดียวกัน
- 4.ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษา

1. ความกังวลใจของแม่ที่ต้องเลี้ยงลูกชายต่อความเชื่อ หรือทัศนคติ ในเรื่องรักเพศเดียวกัน

ความกังวลใจของแม่ต่อความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของแม่ที่มีต่อเรื่องรักเพศเดียวกันนี้ส่วนมากมักจะมองไปในทางเดียวกันว่า การเลี้ยงลูกให้ถูกต้องตรงกับเพศสรีระ(SEX)เป็น เรื่องสำคัญ และถือเป็นการทำหน้าที่ของแม่ที่สมบูรณ์แบบ หากแต่สถานภาพ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ก็อาจจะทำให้ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของแม่ต่อประเด็นนี้อาจจะมีความแตกต่างกันบ้าง กล่าวคือแม่บางคนแม้จะรู้สึกว่าเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ใจให้อยอมรับ แต่ก็สามารถทำได้ ด้วยความคิดที่ว่าแม่ลูกชายจะมีลักษณะแบบนี้แต่ก็เป็นลูกของตัวเอง ดังนั้นหน้าที่ของแม่ที่สำคัญเหนือกว่าอื่นใด คือ การประคับประคองให้ลูกชายเติบโตและสามารถใช้ชีวิตของตัวเองได้อย่างมีความสุขในสังคม ขณะที่แม่บางคนอาจจะทำให้ใจให้อยอมรับได้ยาก สิ่งหนึ่งซึ่งเราอาจจะต้องตั้งข้อสังเกตก็คือภาวะแวดล้อมและความกดดันของแม่โดยเฉพาะแม่ที่ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว ส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากความรู้สึกกลัวที่ว่าทั้งสังคมและคนใกล้ชิด จะมองว่าการเลี้ยงดูของตัวเอง ทำให้ลูกกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา

ความกังวลใจของแม่เกิดขึ้นเพราะหลายสาเหตุ และสาเหตุใหญ่ที่ทำให้แม่เกิดความกังวลคือสังคม และคนใกล้ชิด แม่ได้รับหน้าที่จากสังคมให้เป็นคนดูแลลูกไม่ว่าจะโดยหน้าที่ หรืออะไรก็ตาม แม่เป็นคนทีใกล้ชิดลูกที่สุด แม่จึงมีหน้าที่คอยดูแลลูก หากลูกของตนมีสรีระคล้ายผู้หญิงแม่ก็จะมี ความกังวลใจเรื่องท่าทางของลูกว่าจะมีแนวโน้มว่าจะเป็นคนรักเพศเดียวกันเพราะสังคมได้ตัดสินใจสรีระของลูก

สิ่งต่างๆเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนในสังคมว่า คนในสังคมควรจะมีแค่ 2 เพศ คือเพศหญิงและเพศชาย เมื่อคนใดคนหนึ่งพยายามที่จะแสดงออกในลักษณะที่แตกต่างไปจากนี้ ทุกภาคส่วนในสังคมควรจะร่วมมือกันเพื่อแก้ไข โดยเริ่มจากหน่วยแรกที่เล็กและสำคัญที่สุดคือครอบครัว ซึ่งหน้าที่นี้สำหรับครอบครัวคือแม่ กล่าวคือเมื่อคนหนึ่งมีเพศสรีระ(SEX)เป็นชาย ทั้งตำรา คู่มือ และสถาบันอื่นๆ ก็จะสร้างภาพไว้ว่าลักษณะของความเป็นชายควรจะมีลักษณะนี้หรือถ้ามีเพศสรีระเป็นผู้หญิงก็ควรมีการแสดงออกแบบนี้ดังนั้นเราจึงได้เห็นการประสานกันของสถาบันต่างๆ ในสังคมที่จะสร้างภาพความเป็นหญิง ความเป็นชาย และถ้าหากใครไม่ปฏิบัติตามสังคมก็จะมีวิธีลงโทษ หนึ่งในวิธีการลงโทษของสังคมก็คือการไม่ยอมรับซึ่งถือเป็นวิธีการลงโทษที่แยบยล

2. ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องรักเพศเดียวกันของแม่ ส่งผลต่อวิธีการเลี้ยงลูกชายให้เหมาะสมกับเพศของลูก

ความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติของแม่ที่ส่งผลต่อวิธีการเลี้ยงลูกชายให้เหมาะสมกับเพศของลูก มีความเกี่ยวข้องกับความกังวลใจของแม่ที่ต้องเลี้ยงลูกชายต่อความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องการรักเพศเดียวกันเป็นอย่างมากกล่าวคือ การที่แม่มีความกังวลใจในการเลี้ยงดูลูกชายว่าความเป็นผู้ชายจำเป็นต้องมีลักษณะแบบหนึ่ง เช่น ต้องเป็นผู้นำ เข้มแข็ง อดทน บึกบึน ฯลฯ จากความเชื่อที่ว่านี่ก็จะส่งผลให้ผู้เป็นแม่พยายามที่จะเลี้ยงดูลูกชายให้มีความเข้มแข็ง ดังนั้นเราจะเห็นความกังวลใจของแม่ที่มีต่อกิจกรรมของลูก เช่น แม่บางคนรู้สึกกังวลใจกับการที่ลูกให้ความสนใจการทำงานศิลปะหรือแม่บางคนกังวลใจกับลักษณะนิสัยที่นุ่มนวลของลูกชายเป็นต้น วิธีหนึ่งที่แม่เลือกมาใช้ในการเลี้ยงดูลูกชายคือ ความพยายามที่จะให้พ่อได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูลูกชายให้มากขึ้นเนื่องจากแม่มองว่าพ่อถือเป็นต้นแบบของความเป็นชายของลูก ขณะที่ครอบครัวที่มีแม่คนเดียวก็จะใช้วิธีศึกษาการเลี้ยงดูลูกชายของครอบครัวแบบที่มีทั้งพ่อและแม่แล้ว โดยการเอาลักษณะของความเป็นพ่อมาปรับใช้ แม่เลี้ยงเดี่ยวบางคนก็ใช้ญาติพี่น้องที่เป็นผู้ชายมาเป็นต้นแบบให้กับลูกชาย แต่สิ่งที่แม่เลือกทั้งหมดล้วนสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อหรือทัศนคติที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูลูกชายให้มีความเป็นชายของแม่

ดังนั้นความคิด ความเชื่อหรือทัศนคติของแม่ที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูลูกชายวัยประถมให้มีความเป็นผู้ชายนั้น สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก คือ การใช้วิธีการสั่งสอน อบรม ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่าถึงความกดดันของแม่ การพูดคุยระหว่างแม่ลูก การให้พ่อเป็นผู้อบรมสั่งสอน การหาต้นแบบของญาติพี่น้องที่เป็นผู้ชายเป็นต้นซึ่งจากผลการศึกษาเราจะพบว่า แม่ส่วนมากจะมีความกังวลใจต่อความเป็นชายของลูกชายเนื่องมาจากความเป็นห่วงที่กลัวว่า ลูกจะไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมนี้ได้ รวมทั้งกลัวว่าตัวเองจะถูกตำหนิจากคนรอบข้างต่าง ๆ

รูปแบบที่สอง คือ การสร้างบรรยากาศความเป็นผู้ชายในชีวิตประจำวันของลูก เช่น การเลือกซื้อบ้าน สีห้องนอน สีของเสื้อผ้า ลักษณะของตัวการ์ตูน การเลือกทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว การเล่นกีฬา ไปจนถึงการเลือกของเล่น ฯลฯ

3. แบบแผนการเลี้ยงดูลูกวัยประถมเพื่อมิให้มีแนวโน้มต่อการรักเพศเดียวกัน

แบบแผนในการเลี้ยงดูลูกวัยประถมเพื่อมิให้มีแนวโน้มรักเพศเดียวกัน ทำให้แม่ระมัดระวังในการเลี้ยงดูลูกเป็นอย่างมาก การเลี้ยงดูลูกชายของแม่ เน้นความเป็นชายอย่างชัดเจน ได้วางแผนการเลี้ยงดูตั้งแต่การเลือกใช้ของใช้การทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันในครอบครัว การละเล่นต่าง ๆ แม่มีการปรึกษากับพ่อในการให้พ่อมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูลูกชายให้มากขึ้น เพราะว่าพ่อส่วนใหญ่จะมีงานหลักทำ และพ่อเห็นว่างานในการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนลูกควรจะเป็นหน้าที่ของแม่ และพ่อบางคนก็ไม่ได้มีความกังวลในเรื่องรักเพศเดียวกันนักเพราะคิดว่าลูกของตนยังเป็นเด็ก อยู่ยังไม่เข้าใจในเรื่องนี้ หากว่าแม่ที่เลี้ยงดูเป็นแม่เลี้ยงเดี่ยว แม่ก็จะหาต้นแบบความเป็นชายให้กับลูกชายของตน เช่น การให้ตามีส่วนร่วมในการเลี้ยงดู หรือไม่ก็จะเป็นพี่ชาย น้องชาย หรือคนในบ้านที่เป็นผู้ชาย ก็จะกลายเป็นต้นแบบแสดงความเป็นชายให้เด็ก และแม่ได้พยายามสร้างสภาพแวดล้อมของลูก ให้ปราศจากคนที่เป็นพวกรักเพศเดียวกัน เพราะกลัวว่าจะมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบ

ถึงตรงนี้ หากแม่ได้ใช้แบบแผนการเลี้ยงดูลูกเพื่อมิให้มีแนวโน้มรักเพศเดียวกันแล้ว ลูกยังมีแนวโน้มเป็นคนรักเพศเดียวกัน การยอมรับของแม่และความพยายามทำความเข้าใจกับคนที่อยู่รอบตัว โดยเฉพาะแม่จะทำให้เขาเติบโตเป็นคนที่มีสมบูรณ์แบบ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และเป็นคนที่ดีของสังคมต่อไป

4. ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษา

จากการศึกษาในเรื่องนี้ ข้อเสนอแนะจากกรณีศึกษาว่า การเลี้ยงดูลูกวัยประถมเพื่อมิให้เสี่ยงต่อภาวะรักเพศเดียวกันนั้น สามารถทำได้โดยตัวของแม่เอง แม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดลูกที่สุด แม่มีสัญชาตญาณของความเป็นแม่ แม่มีความรู้สึกที่ไวต่อการเปลี่ยนแปลงของลูก แม่สังเกตทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นลูก ดังนั้น ความใกล้ชิด การใช้เวลาอยู่ร่วมกันของแม่กับลูกจะทำให้แม่รู้การเปลี่ยนแปลงของลูกไม่ว่าจะเป็นความคิด ลักษณะท่าทาง ความสนใจของลูก แม่เป็นคนแรกที่รู้ว่าลูกมีแนวโน้มเป็นคนรักเพศเดียวกัน แม่ควรให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องรักเพศเดียวกันกับลูก เพราะแม่เป็นผู้มีประสบการณ์ แม่ที่มีความรู้ทางด้านผู้หญิงซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องรักเพศเดียวกันดี สามารถนำความรู้ ความเข้าใจมาอธิบายให้ลูกทราบได้ดี ในแง่หนึ่งไม่ใช่ว่า

แม่ที่ไม่ได้ทำงานด้านผู้หญิงจะให้ความรู้ไม่ได้ และแม่สามารถใช้ความเป็นแม่ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับลูกได้ดีทุกคน เพราะแม่เป็นผู้ที่เข้าใจลูกที่สุด

แม่ส่วนใหญ่เห็นว่าการมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูลูกของแม่เป็นสิ่งสำคัญ เป็นวิธีการที่แยบยลที่สุดเป็นธรรมชาติที่สุด เพราะพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นต้นแบบความเป็นชายที่ชัดเจน การแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างเพศ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของหญิงและชาย และลักษณะของเพศหญิงชาย ทำให้ลูกมีเพศที่เหมาะสมตามเพศของตน นั่นเอง

สรุปสุดท้าย

การศึกษาเรื่องความกังวลใจในการเลี้ยงดูบุตรชายวัยประถม เพื่อมิให้เสี่ยงต่อภาวะรักเพศเดียวกัน ศึกษาจากความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติในเรื่องรักเพศเดียวกันของแม่ที่ส่งผลต่อการยอมรับหรือปฏิเสธต่อการที่ลูกชายมีแนวโน้มที่จะเป็นคนรักเพศเดียวกัน จากผลการศึกษาพบว่า แม้ว่าแม่จะมีความกังวลใจต่อเรื่องนี้ แต่แม่หลายคนก็พยายามที่จะทำความเข้าใจและปรับตัวต่อทางเลือกนี้ของลูก ขณะเดียวกันความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติที่ส่งผลต่อการยอมรับของแม่ที่มีต่อเรื่องนี้ อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ การมองว่ารักเพศเดียวกันเป็นเรื่องผิดปกติ อีกทั้งเป็นเรื่องที่จะทำให้ผู้หญิงในฐานะที่เป็นแม่ถูกตำหนิจากคนรอบข้าง ไปจนถึงสังคมว่าเป็นคนที่ทำหน้าที่ของตัวเองได้ไม่สมบูรณ์ ไม่ประสบความสำเร็จ

ดังนั้น เราจึงเห็นความพยายามของแม่หลายคนที่ลูกชายมีแนวโน้มจะเป็นคนรักเพศเดียวกันพยายามที่จะเยียวยารักษาลูกชายของตัวเอง ด้วยวิธีการต่างๆ นานา ไม่ว่าจะด้วยความพยายามที่จะแยกลูกชายของตัวเองออกจากคนที่รักเพศเดียวกัน แม่ที่พยายามจะหาต้นแบบของความเป็นผู้ชายให้กับลูก ไม่ว่าจะเริ่มต้นแบบจากพ่อ ไปจนถึงจากญาติที่เป็นผู้ชาย เป็นต้น

ขณะเดียวกันเราต้องไม่ละเลยว่าการที่แม่จะยอมรับหรือปฏิเสธประเด็นนี้ ส่วนหนึ่งมาจากการมองเรื่องนี้ รวมทั้งฐานความคิด ความเชื่อ และทัศนคติตัวแม่ต่อการมองประเด็นนี้ เช่น บางคนแม้จะมองว่าการเป็นคนรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องผิดปกติ แต่ด้วยความรักของแม่ที่มีต่อลูกก็จะพยายามที่จะทำความเข้าใจความต้องการของลูก

จากกรณีศึกษาทั้ง 10 กรณีข้างต้น สรุปได้ดังนี้

ความกังวลใจ แม่ทั้ง 10 คน ยอมรับถึงความกังวลใจ แต่หากว่า ลูกชายเลือกจะเป็นรักเพศเดียวกันแล้ว หน้าที่ต่อไปของแม่คือการเป็นผู้ดูแล เป็นหลักที่จะประคับประคอง ให้ลูกสามารถผ่านชีวิตช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ไป ให้ได้ดีด้วยดี เหตุผลหลักๆ ของความกังวลใจของแม่ทั้ง 10 คน คล้ายคลึงกัน คือ กลัวว่าตัวเองจะถูกมองจากคนในสังคมว่า เป็นแม่ที่ทำหน้าที่บกพร่อง กลัว

สายตาและเสียงนินทาของคนในสังคม กลัวว่าลูกของตัวเองจะไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการประกอบอาชีพในอนาคต การแต่งงานมีชีวิตรอบคอบในวันอนาคต เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแม้จะมองดูเหมือนว่าสังคมไทยค่อนข้างจะเปิดกว้างและยอมรับกับความหลากหลายทางเพศได้มากขึ้น แต่ในความเป็นจริงก็ยังคงมีคนในสังคมอีกเป็นจำนวนมากที่ยังคงมองคนรักเพศเดียวกันเป็นเรื่องผิดปกติส่งผลให้คนคนรักเพศเดียวกัน เป็นต้องปกปิดตัวเอง ไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริง ทำให้เกิดความรู้สึกกดดัน เกิดความขัดแย้งขึ้นในตัวเอง บางคนรู้สึกซึมเศร้าจนถึงขั้นอาจจะเลือกการฆ่าตัวตายเป็นทางออก เนื่องจากไม่รู้จะหันหน้าไปขอความช่วยเหลือหรือปรึกษาใครได้ เพราะรู้สึกว่าตัวเองเป็นคนผิดธรรมชาติ กลัวว่าคนรอบข้างจะไม่ยอมรับ

สังคมในปัจจุบันนี้ยอมรับในความหลากหลายทางเพศมากขึ้น คนในสังคมยอมรับคนที่มีเพศสภาพต่างกัน หากว่าคนคนนั้นเป็นคนดี และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ คนในสังคมก็จะพัฒนาตัวเองไปในทางที่ถูกต้อง เพื่อที่จะเรียนรู้เข้าใจว่า ยังมีคนอีกมากมายที่ต่างกันและมีความเป็นปัจเจกในตัวเอง

ข้อเสนอแนะ

“รักเพศเดียวกัน” ปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นที่หลายคนในสังคมมองว่าเป็นเรื่องผิดปกติ เป็นเรื่องวิปริตในทางเพศ พ่อแม่หลายคนเมื่อรู้ว่าลูกของตัวเองรักเพศเดียวกัน พยายามที่จะพาลูกไปหาหมอ แต่รักเพศเดียวกันไม่ใช่โรค จึงรักษาไม่ได้ ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีที่มาจากผลการศึกษา ทั้งจากเอกสารและภาคสนาม ดังนี้

1. ควรมีการสร้างความรู้และปรับทัศนคติที่ถูกต้องต่อ “รักเพศเดียวกัน” เนื่องจากในปัจจุบัน “รักเพศเดียวกัน” ได้ถูกถอดถอนออกจากภาวะโรคจิตอย่างเป็นทางการแล้ว ดังนั้นเราจึงไม่ควรมองคนเพียง 2 เพศแบบตายตัว หากแต่ยอมรับเขาในฐานะของมนุษย์คนหนึ่งที่มีความต้องการและต้องการทางเลือกแบบของตัวเอง นอกจากนี้ยังควรมี การสร้างความรู้ด้วยการนำความรู้ทางวิชาการเข้ามาพิจารณาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น การวิจัยเพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากคนรอบข้าง เจ้าตัวเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริง
2. ควรมีการรณรงค์เคลื่อนไหวเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่อง “รักเพศเดียวกัน” ในทุกภาคส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชน โดยเฉพาะการนำแนวคิดเรื่องความหลากหลาย

ทางเพศมาสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจกับคนในสังคม อาจจะเป็นรูปแบบของการคุยกันเป็นกลุ่มย่อย ระหว่างแม่กับแม่ ไปจนถึงการจัดสัมมนา การจัดทำเว็บไซต์ เป็นต้น

3. ทำความเข้าใจกับครอบครัวและคนรอบข้าง สร้างความรู้ความเข้าใจในความเป็นคนรักเพศเดียวกันของเด็ก โดยเริ่มจากตัวแม่เอง ที่จะเป็นคนเริ่มสร้างสังคมให้กับลูก

4. การให้ความรักและความเข้าใจกับเด็ก โดยเฉพาะครอบครัวซึ่งมีความสำคัญต่อความรู้สึกของเด็ก ดังนั้นจึงควรให้คำชี้แนะ ความรัก ความเข้าใจ และ ความอบอุ่นกับเขาเช่นเดิม เนื่องจากความเข้าใจของแม่จะเป็นภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้ลูกก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งต่อไป

1. การศึกษาคั้งนี้ศึกษาถึงแม่ที่มีความกังวลใจ ต่อลูกชายที่เรียนอยู่ชั้นประถมที่มีแนวโน้มจะเป็นรักเพศเดียวกัน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วช่วงอายุที่เปลี่ยนแปลงไปของเด็กก็อาจจะส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปทั้งจากการเรียนรู้และความชัดเจนในทางเลือกของตัวเอง ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเด็กในช่วงอายุ และระดับการศึกษาต่างๆ ในช่วงที่ต่างกัน

2. ควรมีการศึกษาถึงความเห็นของเด็กที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นคนรักเพศเดียวกันว่าเขาต้องประสบกับปัญหาอะไร หรือความรู้สึกที่เขามีต่อเรื่องนี้เป็นอย่างไร

3. ควรมีการศึกษาถึงความคิดความเชื่อหรือทัศนคติของแม่ที่ลูกชายได้ตัดสินใจเลือกที่จะแสดงออกถึงเพศที่ตัวเองเลือก หรือต้องการซึ่งในที่นี้เป็นเพศที่ไม่ตรงกับเพศสรีระของตัวเองว่ามีความรู้สึกอย่างไร